

Dragoș Nicolae COSTESCU

Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului - iulie-septembrie 2016 -

Viața privată și de familie

Art. 8 din Convenția europeană a drepturilor omului

Cameră, Hotărârea din 21 iulie 2016

Foulon și Bouvet c. Franței

Situația de fapt

Reclamantii în speță sunt, pe de o parte, Emilie Sanja Lauriane Foulon (minoră) și Didier Foulon, iar pe de altă parte Philippe Bouvet și Adrien Bouvet și Romain Bouvet (minori).

Emilie Sanja Lauriane Foulon s-a născut la data de 31 iulie 2009, în India, la o clinică din Bombay, specializată în gestația pentru altul. În actul de naștere al minorei, întocmit în India, la rubrica „mamă” a fost menționată Minakashi Shirodkar, indiană, fără profesie, născută în anul 1980, iar la rubrica „tată” este menționat Didier Foulon, arhitect francez, născut în 1971, care locuiește în Statele Unite ale Americii. Adresa părinților biologici menționată în actul de naștere coincide cu adresa clinicii.

Certificatul medical emis de clinică precizează că fetița s-a născut prin cezariană, această modalitate a nașterii fiind frecvent utilizată în cadrul gestației pentru altul. După o lună de la data nașterii reclamantei minore, tatăl acesteia, reclamantul Didier Foulon a declarat în scris că și-a asumat angajamentul de a suporta toate costurile ocazionate de sarcină, naștere, taxele de spitalizare, cazare. A mai declarat că, pe lângă aceste costuri, și-a asumat angajamentul de a-i plăti mamei purtătoare suma de 100.000 rupii, reprezentând echivalentul salariilor unei muncitoare din India pe o durată de 3 ani. Astfel, ulterior, printr-un act notarial, mama purtătoare a renunțat la fiica sa, autorizându-l pe Didier Foulon să ia fiica în Franța.

În cursul procedurii de transcriere a actului de naștere al fetiței la serviciul consular din India, mama purtătoare a fost interogată cu privire la identitatea tatălui. Aceasta a spus că nu știe ce vârstă are, nu-i cunoaște adresa, nu știe dacă este căsătorit sau celibatar. De asemenea, aceasta a declarat că nu și-a propus să păstreze contactul cu reclamantul.

În ceea ce privește reclamanții minori Adrien Bouvet și Romain Bouvet sunt gemeni născuți la aceeași clinică din Bombay, India. În certificatul de naștere, la rubrica „mamă” este menționată Pushpa Kharat, indiană, fără profesie, născută în anul 1982, iar la rubrica „tată” este menționat reclamantul Philippe Bouvet, cetățean francez, în vârstă de 45 de ani, care trăiește într-un parteneriat civil înregistrat cu un alt bărbat.

Menționez că în ambele cazuri gestația pentru altul s-a realizat cu titlu oneros. Copiii au fost concepuți cu gameții masculin ai bărbaților reclamanți și ovocitele femeilor care au purtat sarcina. Prin urmare, există o legătură biologică atât între copii și femeile care au purtat sarcina și au născut, cât și între copii și bărbații reclamanți.

În aceste cauze, în concepția copiilor nu a fost implicat un terț donator astfel încât femeile care au născut sunt mame biologice, iar bărbații de la care provin gameții sunt tații biologici.

La 9 octombrie 2009, consulul adjunct a informat primul reclamant, pe domnul Didier Foulon că Ministerul Afacerilor Externe a refuzat transcrierea certificatului de naștere, deoarece – fără să detalieze – a existat un refuz al Parchetului din Nantes. Astfel, procurorul adjunct al Parchetului Nantes l-a informat pe primul reclamant și avocatul său că el s-a opus transcrierii nașterii celui de-al doilea reclamant pe motiv că s-a folosit un contract de gestație pentru altul, interzis de articolul 16-7 al codul civil. Aceeași situație s-a repetat și în privința reclamantului Bouvet.

Astfel, după ce au epuizat căile interne de recurs împotriva refuzului transcrierii, reclamantii s-au adresat Curții Europene a drepturilor Omului, invocând încălcarea dreptului lor la viață privată și de familie.

Motivarea și soluția Curții

Reclamanții susțin că situația lor este similară cu cea a familiilor Mennesson și Labassee și apreciază că interferența în dreptul lor la respectarea vieții private și de familie nu a urmărit unul dintre scopurile legitime enumerate în al doilea paragraf al art. 8 și că nu a fost necesară într-o societate democratică și subliniază faptul că minorii născuți pe un teritoriu străin prin intermediul gestației pentru altul au de înfruntat un obstacol major din cauza lipsei de recunoaștere în dreptul francez a filiației lor. Ei se regăsesc astfel într-o situație juridică incertă.

Guvernul subliniază faptul că, deși Curtea de Casație în cauză a refuzat transcrierea nașterii pe motiv că gestația pentru o altul era o contrară ordinii publice, aceasta, la data de 3 iulie 2015, a operat un reviriment jurisprudențial: astfel, în prezența unui act străin redactat în conformitate cu legislația locală, în vederea stabilirii filiației cu tatăl biologic, niciun obstacol nu se mai poate opune transcrierii filiației biologice. De asemenea, Guvernul francez nu a antamat în poziția sa niciun argument referitor la lipsa diferenței de sex în cuplul din care face parte dl. Bouvet având în vedere că a legalizat căsătoriile între persoane de același sex.

Curtea notează că situația reclamanților, în acest caz, este similară cu cea a reclamanților din cauzele Mennesson și Labassee de mai sus, în care a constatat că nu a existat nicio încălcare a dreptului la respectarea vieții de familie a reclamanților majori (părinții copiilor), dar că a existat o încălcare a dreptului la respectarea vieții private a copiilor implicați, concepuți prin gestație pentru altul.

Practic, prin hotărârea pronunțată în cauză Bouvet, Curtea ignoră rolul maternității și al „mamei” în raporturile de familie. Aceasta creează premisa eliminării discriminărilor în materia reproducerii umane asistate, în toate modurile, inclusiv gestația pentru altul, și a adopției între cupluri de același sex pe criteriul sexului cuplului, punând accentul pe principiul interesului superior al copilului.

Dreptul la libertate și siguranță

Art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului

Marea Cameră, Hotărârea din 5 iulie 2016

Buzadji c. Republicii Moldova

Situația de fapt

Reclamantul, Petru Buzadji, s-a născut în anul 1947 și locuiește în Comrat, Republica Moldova. Acesta a fost arestat în mai 2007, fiind acuzat de fraudarea, prin intermediul schemei folosite de acesta în perioada 2000-2006, a unei companii de stat în care activa în calitate de director și unde deținea 82% din acțiuni. Termenul deținerii reclamantului în stare de arest a fost extins de câteva ori, până în iulie 2007, în ciuda stării acestuia de sănătate (atac de cord), în esență invocându-se aceleași motive. La cererea reclamantului, instanțele judecătorești i-au schimbat măsura preventivă în arest la domiciliu până în martie 2008, ulterior fiind eliberat pe cauțiune. Invocând în special articolul 5 parag. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului, reclamantul s-a plâns de lipsa motivelor suficiente pentru arestarea sa.

Motivarea și soluția Curții

Potrivit jurisprudenței Curții, persistența suspiciunii rezonabile că persoana a săvârșit o infracțiune este o condiție *sine qua non* pentru regularitatea prelungirii detenției dar, după expirarea unei anumite perioade de timp, nu mai este suficientă, fiind necesare alte motive care să justifice continuarea privării de libertate. Instanța europeană a arătat că referitor la aplicabilitatea celui de-al doilea set de garanții, aceasta a fost lăsată să depindă de noțiunea destul de vagă de „un anumit interval de timp”. Prin urmare, Curtea a considerat convingătoare argumentele pentru sincronizarea celor două seturi de garanții, precizând că cerința ca un judecător să ofere motive pertinente și suficiente pentru detenție se aplică deja în momentul primei decizii prin care se dispune arestarea preventivă, adică imediat după arestare.

În ceea ce privește arestul la domiciliu, Curtea a confirmat jurisprudența sa potrivit căreia arestul la domiciliu reprezintă o privare de libertate în sensul art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului. Mai mult, Curtea nu a acceptat argumentul Guvernului, precum că atitudinea reclamantului față de arestul la domiciliu și omisiunea de a contesta măsura respectivă ar fi constituit renunțarea la dreptul său la libertate. Starea sănătății acestuia s-a deteriorat în mod considerabil pe durata detenției, iar numeroasele sale demersuri de eliberare din arest au fost respinse, astfel că este ușor de înțeles că reclamantul era dispus să facă concesii pentru a pune capăt situației în care se afla. Prin urmare, era într-o stare evidentă de suprasolicitare după plasarea în arest la domiciliu. Chiar dacă s-ar presupune că a fost de acord să fie plasat în arest la domiciliu, acest fapt nu poate fi echivalat cu eliberarea din detenție, după cum a argumentat Guvernul și nici nu poate fi privit, după cum a sugerat Guvernul, ca o formă de compensație ce ar satisface exigențele art. 5 parag. 5 de acordare a dreptului la reparație. Prin urmare, în unanimitate, Curtea a respins obiecția Guvernului privind lipsa calității de victimă a reclamantului.

Curtea a mai reiterat că art. 5 nu reglementează condițiile de detenție, precizând că criteriile prevăzute de acest articol se referă doar la nivelul restricțiilor privind libertatea de circulație, și nu la diferențierea confortului sau la regimul intern al diferitor locuri de detenție. În consecință, Curtea aplică aceleași criterii pentru întreaga perioadă de detenție, indiferent de locul unde reclamantul este deținut.

Instanța europeană a apreciat, de asemenea, că motivele aduse de instanțele naționale pentru dispunerea și prelungirea arestării acestuia au fost stereotipe și abstracte, precum și contradictorii, și că deciziile au citat motivele detenției fără vreo încercare de a arăta cum acestea se aplică în mod concret în circumstanțele particulare din speță.

De asemenea, după cum s-a întâmplat în cazul arestării inițiale, instanțele naționale nu au evaluat caracterul reclamantului, moralitatea sa, activele sale și legăturile cu statul, precum și comportamentul său pe durata primelor 10 luni a urmăririi penale, când ar fi avut timp să completeze cu fii săi, dacă ar fi dorit să o facă. În ceea ce privește deciziile de plasare în arest la domiciliu, în pofida constatării instanțelor că nu existau motive pentru continuarea detenției, cum ar fi ascunderea sau amestecul în urmărirea penală, totuși instanțele au dispus arest la domiciliu în iunie și iulie 2007.

Prin urmare, Curtea a considerat că motivele aduse pentru dispunerea și prelungirea detenției reclamantului nu au fost nici suficiente, și nici pertinente, fiind astfel încălcat art. 5 parag. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului.

Interzicerea torturii, tratamentelor inumane și degradante

Art. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului

Marea Cameră, Hotărârea din 23 august 2016

J.K și alții c. Suediei

Situația de fapt

Reclamanții, dl J.K., soția și fiul său sunt trei cetățeni irakieni care s-au născut în 1964, 1965 și 2000, respectiv. Din anii 1990, dl J.K. și-a dezvoltat propria afacere de construcții și de transport cu clienți exclusiv americani, cu sediul la o bază militară în Statele Unite ale Americii. În octombrie 2004, dl J.K. a fost ținta unei tentative de omor a Al-Qaida. În 2005, fratele său a fost răpit de Al-Qaida, care a amenințat că aveau de gând să-l omoare din cauza colaborării domnului J.K. cu americanii. Fratele său a fost eliberat în schimbul unei sume de bani și imediat acesta a fugit din Irak. Dl J.K., soția și fiul său au fugit în Iordania și au rămas acolo până în decembrie 2006, când au revenit în Irak. Casa lor a fost ținta unei tentative de atac cu bombă. Autorul, care a fost reținut de către forțele americane, a mărturisit că a fost plătit de Al-Qaida pentru a-l ucide dl J.K. și a dezvăluit numele celor 16 persoane care au fost desemnați pentru a-l monitoriza dl J.K., soția și fiul său. Reclamanții s-au mutat ulterior în Siria. Al-Qaida distrusese casa lor în Irak și stocurile de afaceri ale domnului J.K.

În ianuarie 2008, dl J.K., soția și fiul său s-au întors la Bagdad. În octombrie 2008, fiica domnului J.K. a murit după ce s-au tras focuri de armă către mașina lor. Stocurile de afaceri domnului J.K. au fost atacate de patru sau cinci ori de membri Al-Qaida. Familia a rămas în Bagdad, dar a schimbat adresa de mai multe ori. La 14 decembrie 2010, Dl J.K. a solicitat azil și un permis de ședere în Suedia. El a depus o cerere suplimentară la 25 august 2011, și în același fel au procedat soția și fiul său, la data de 19 septembrie 2011. La 26 septembrie 2011, cei trei reclamanți au dat un interviu introductiv la agenția de migrație, iar ulterior, părinții s-au mai prezentat la un interviu suplimentar ce a durat aproape trei ore și jumătate. Ei au fost asistați de un avocat numit de stat.

La data de 22 noiembrie 2011, Agenția de Migrație a respins cererea de azil reclamanților, constatând că nu au existat motive pentru a acorda permise de ședere familiei și a ordonat deportarea lor din Suedia. La data de 23 aprilie 2012, Curtea de Migrație a confirmat decizia Agenției de Migrație. Reclamanții au înaintat recurs la Curtea de Apel a Migrației, care, la 9 august 2012, le-a refuzat posibilitatea de a face apel. La 29 august 2012, reclamanții au solicitat Agenției de Migrație o revizuire a cazului lor. Ei au susținut că dl J.K. a fost amenințat de Al-Qaeda din cauza activităților sale politice. La 26 septembrie 2012, Agenția de Migrație a respins cererea reclamanților. Aceștia nu au făcut recurs împotriva acestei decizii.

Astfel, reclamanții s-au plâns că deportarea lor în Irak ar atrage după sine o încălcare a art. 3 (interzicerea torturii și a tratamentelor inumane sau degradante).

Motivarea și soluția Curții

Întrucât reclamanții nu au fost deportați, a trebuit să fie examinată de Curte întrebarea dacă aceștia s-ar confrunta cu un risc real de persecuție la întoarcerea în Irak, în lumina situației actuale.

Curtea a remarcat faptul că Agenția de Migrație și Curtea de Migrație au apreciat în 2011 și 2012 că situația de securitate din Irak nu era de așa natură încât să existe o necesitate generală de protecție internațională pentru solicitanții de azil.

Faptul că situația de securitate generală din Irak, în sine, nu a reușit să împiedice expulzarea domnului J.K., a soției și fiului său a determinat Curtea să aprecieze dacă cumva circumstanțele lor personale au fost de așa natură încât aceștia s-ar confrunta cu un risc real de tratament, contrar art. 3, în cazul în care ar fi expulzați în Irak. Curtea a observat mai întâi că mai mulți membri ai familiei reclamanților au fost supuși unor amenințări, în principal, ca urmare a activităților domnului J.K.. Având în vedere faptul că reclamanții au fost supuși relexelor tratamente aplicate de către Al-Qaida, Curtea a constatat că a existat un indiciu puternic că aceștia vor continua să fie expuși riscului din partea unor actori nestatali din Irak.

În plus, nu a existat nimic care să sprijine presupunerea că amenințările din partea Al-Qaida ar fi încetat odată ce dl J.K. a terminat relația sa de afaceri cu forțele americane. Având în vedere circumstanțele speciale ale acestei cauze, Curtea a constatat că, în cazul în care s-ar întoarce în Irak, dl J.K., soția și fiul său s-ar confrunta cu un risc real de a fi persecutați în continuare de către actorii nestatali.

În lumina situației complexe și volatile de securitate generală, Curtea a constatat că putința autorităților irakiene de a-și proteja cetățenii trebuie să fie considerată ca fiind diminuată. Cu toate că nivelul actual de protecție ar putea fi încă suficient pentru publicul larg în Irak, situația a fost diferită pentru persoanele care aparțin unui grup țintă. Prin urmare, Curtea nu a fost convinsă că statul irakian ar fi în măsură să ofere domnului J.K., soției și fiului său o protecție eficientă împotriva amenințărilor Al-Qaida sau ale altor grupuri. Astfel, circumstanțele personale ale reclamanților și capacitatea diminuată a autorităților irakiene de a îi proteja ar fi trebuit să fi fost luate în considerare când s-a evaluat riscul real de maltratare a acestora, în cazul întoarcerii lor în Irak.

Curtea a constatat că există motivele substanțiale pentru a crede că reclamanții ar fi supuși unui risc real de tratament contrar art. 3 în cazul în care ar reveni în Irak. Prin urmare, Curtea a considerat că punerea în aplicare a ordinului de deportare ar atrage după sine o încălcare a art. 3.